

Մեռեալ Տոյ¹.

Պալեստինու վերջին ուսումնական ճամբորդութիւններէն ունեցանք հըռ-
չակաւոր Ասփալտիտեան լճին կամ Մե-
ռեալ ծովուն վրայ հետաքրքրական
մանրամասն գիտելիքներ: Պ. Լարդէ և
Վիլներ, Լիւին դքսին ընկերները, հաս-
տատեցին այս ծովու ցածութեան չա-
փը, որուն վրայ երեսուն տարի առաջ
և ոչ կարծիք կար, թէ Միջերկրական
ծովէն ցած ըլլայ: Այս ցածութիւնս
կ'երևնայ թէ ծանրաչափական գոր-
ծեզը եղած քննութիւններուն համե-
մատ 392 մեդր է: Ծովուն յատակին
խորութիւնն ալ շատ է. ինչուան 350
և 400 մեդր գտած են չափելով. յա-
տակը ապակեխառն նիւթով կապու-
տագոյն սիկ մըն է:

Ծովեզերքին անբեր ապաւեր ե-
րևոյթը և ջրոց բնութիւնը կ'արդարա-
ցընեն իր Մեռեալ Տոյ կոչուիլը: Կեն-
դանի արարած մը մահը կը գտնայ անոր
ջուրերուն մէջ. բարձրաւանդակներէ
իջած գետակներուն մէջ կը գտնուին
ձկներ և խեցեմորթներ, որոնք շուտ մը
կը մեռնին եթէ լճին մէջ նետուելու ըլ-
լան: «Շատ ջանացինք, կ'ըսէ Պ. Վի-
ներ, կենդանի էակ մը գտնալու հոն-
տեղ, բայց 'ի զուր. քանի մը տեղ գե-
տոց բերանը կան ձկներ և խեցեմորթ-
ներ, բայց նոյնհետայն կը մեռնին եթէ
փոխադրուին այն տողորեալ ջրերուն
մէջ: Մեռեալ ծովուն արտաքին երևոյ-
թը ուրիշ ծովերէն տարբերութիւն չու-
նի. ջրերը պայծառ են, բայց դաշին
անախորժ, և ձեռաց վրայ եղտութիւն
մը կը թողուն որ պալարներ ալ կը պատ-
ճառէ. ծովեզերքը բոյս ըսած բանդ
չտեսնուիր, բայց ուր որ կը վազեն քիչ
մը աղտաղտուկ կամ քաղցր ջրեր՝ եղեզ-
ները և արմաւենիները առատութեամբ
կը բարձրանան »:

Ջուր հանելու գործիքով մը, զոր հը-

¹ Մեռեալ ծովուն վրայ ուրիշ անգամ ալ
երկայնեկէ խօսած էնք օրագրիս մէջ, տես Բազ-
մալէս 1848 Էրես 295:

նարած է Պ. Լմէ և գործածած իր Մի-
ջերկրականի վրայ ըրած նշանաւոր քըն-
նութեանց մէջ, Պ. Լարդէ կրցաւ Մե-
ռեալ ծովուն զանազան խորութիւննե-
րէն ջուր առնուլ և քննել: Նախ և ա-
ռաջ հաստատեց բան մը որ առաջուը-
նէ ալ ծանօթ էր, այսինքն ջրին թան-
ձրութիւնը որ շուտ մը կ'աւելնայ խո-
րութեանը հետ ինչուան 150 կամ 200
մեդր. այնչափ է այս թանձրութիւնը
որ մարդուս մարմինը տակը չկրնար
երթալ, զոր վեհապատիանոս կայսրն ալ
փորձած է երբ աղէկ կապկըպած գե-
րիներ ձգել տուաւ մէջը ու տեսաւ որ
ծովուն երեսը կը կենային: Իսկ աղու-
թեան պատճառին գալով Պ. Լարդէ
չի կարծեր որ միայն մօտիկ կրային
երկիրներուն աղի նիւթերէն առաջ ե-
կած ըլլայ, այլ գլխաւորապէս ջերմը-
կային բղխմունքներէ թէ ծովուն մէջ
տեղերը թէ եզերքները: Այս աղբիւր-
ներէս շատերը գեռ կան, բայց մեծ մա-
սը անհետ եղած են հրաբխային յեղա-
փոխութեանց պատճառաւ, որոնց հետ
կ'երևայ թէ կապակցութիւն ունին:
Այս կապակցութեան նշան է նաև կըպ-
րային զանգուածոց լճին մակերևութին
վրայ երևնալը. յայտնի կը տեսնուի թէ
վերաբերութիւն մը կայ այս երևութիւն
և ստորերկրեայ ստէպ շարժմանց մէջ,
որոնք այն երկիրները շատ կը պատա-
հին: Պ. Լարդէ երկու զարմանալի օրի-
նակ կը բերէ այս բանիս. «1834ին երկ-
րաշարժէն վերջը, կ'ըսէ, այս ծովուս
հարաւային ծայրերը տեսնուեցան յան-
կարծակի կպրային նիւթոց մեծ մեծ
կտորուանք, որոնցմէ այն կողմերը բը-
նակող Արաբացիք երկու հարիւր քսան
կենդինարի չափ առին որ իրենց մեծ
շահ եղաւ: 1837ին ահագին երկրա-
շարժին ատենը որ կործանեց մեծաւ
մասամբ Տիբերիա քաղաքը և իր աւե-
րակացը տակ վեց հազարէն աւելի մարդ
թաղեց, շատ մը սաստիկ ցնցմունքներ
եղան ծովուն տեղափոխութեան ա-
ռանցքին վրայ, նորանոր ջերմունքներ
տուտութեամբ բխեցին Տիբերիա քա-
ղաքին քովերը, և քանի մը օր ետքը՝

Արաբացիք տեսան Մեռեալ ծովուն վրայ նաւթէ կղզի մը, ուսկից տասնը-վեց հազար ֆրանքի բան ծախեցին եւ ռուսաղեմայ վաճառանոցը, կենդինարը 100 ֆրանքի տալով:

Մակայն նաւթի հանքերը միայն Մեռեալ ծովու եզերքները չեն. Պ. Լարդէ կը կարծէ թէ գտած ըլլայ Ստրաբոնի կ'պրեդէկտայռերու անուամբ Մասսաւայի կողմերը յիշատակածները. բաց ասկէ շատ ուրիշ տեղեր ալ կը նշանակէ, որոնց ամենուն դիրքն ալ Մեռեալ ծովուն տեղափոխութեան առանցից երկայնութեան վրայ է. ասով կը հաստատուի որ ինչուան հիմայ գըտնուած կալրային հանքերը հրաբխին շարժմանց գծին վրայ են:

Մեռեալ ծովու աւազանին հիւսիսային արեւելեան կողմը հրաբխային ժայթմունքներ թափած են անբաւ պաղաղի կոյտեր, որոնցմէ ոմանք տարածուած են ինչուան Յորդանանու հովիտներուն վրայ: Այս ժայթմունքները Ասորոց երկրին արեւելակողմը նմանցուցած են Օվիւնէի և Գարամանի հրաբխային երկիրներուն: Ասոնց նման բայց աւելի պզտիկ հոսանքներ կը տեսնուին անմիջապէս Մեռեալ ծովուն արեւելեան կողմը, որոնց երեքը կը հասնին ծովուն արեւելեան ծայրը: Զերմկային կամ հանքային աղբիւրները, ինչպէս նաև կալրային բղխմունքը որոնք հրաբխային ճայթմանց հետ եղած են, և երկրաշարժները՝ որ դեռ հիմա ալ տակն ու վրայ կ'ընեն այն կողմերը, Մեռեալ ծովուն յատակին վերջին մեծամեծ երկոյթներն են:

ՄԱՆՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ռընաւ, Սէնդ-Պէօլ և Գաղղիոյ Տերակոյտը: — Սէնդ-Պէօլ մատենագիրը որ անդամ է թէ ֆառասնից ճեմա-

րանին և թէ ծերակուտին, վերջերս ուղեւով ծերակուտին մէջ պաշտպանել զՌենան՝ յանուն մտածելու ազատութեանը, բոլոր պաշտօնակիցներն իրեն դէմ դրդուեց և ամենուն բերնէն պարսաւի խօսքեր ընդունեցաւ, որոնցմէ մէկբանին դնենք *Moniteur universel* օրագրէն առնելով:

Պ. Լագազ. — Աս բանիս համար եկած չես հոս տեղ:

Պ. տը Մօրա. — Դու միայն ծերակուտին մէջ այդպիսի վարդապետութիւններ կը պաշտպանես:

Ալէէն կողմաւէ. — Այնպէս է:

Պ. տը Կրոսոյ-Ֆրամարաւ կոմսը. — Ասիկայ առաջին անգամն է որ դահլըճիս մէջ անաստուածութիւնը ջատագով մը կը գտնայ:

Պ. Լը վէռիէ. — Չենք ուզեր որ այդ վարդապետութեանց վրայ կոխներ փրթին, բայց մեծարել ոչ երբէք:

Գաւառայէր մարաշախտը (ուժգին և դէպ 'ի Սէնդ-Պէօլ դառնալով). — Այս ժողովոյս մէջ չկրնար ջատագովութիւն գտնել այն մարդը որ ուրացած է Գրիստոսի աստուածութիւնը և մեր հարցը կրօնքին բուռն թշնամի արձանացած, որ Գաղղիացոց մեծագոյն մասին կրօնքն ալ է: Իսկ ես զիւրաքանչիւր դը ազատ թողլով որ ըստ իւր մտացը դատէ այդ մատենագրին գրուածքը, կը բողոքեմ համարձակ մէջի վարդապետութեանցը դէմ, և համոզեալ եմ որ ձայնս շատ արձագանգներ պիտի ունենայ հոս տեղ: (Շատ աղէկ շատ աղէկ: — Բարձրաձայն և երկայն շարժումն հաճութեան:)

Պ. տը Մօրա. — Ասիկայ յարմար առիթ է ծերակուտին համար որ յայտնապէս բողոքէ այդպիսի գրուածքի մը և մէջի անկրօն ու ամպարիշտ կարծեացը դէմ որոնց պաշտպանութիւնը կ'ընէ: (Այո, այո. շատ աղէկ:)